

ДЕФІЦИТ БЮДЖЕТУ: НАСЛІДКИ ІСНУВАННЯ ТА ДЖЕРЕЛА ПОКРИТТЯ

Бюджетний дефіцит досить складне економічне явище, у якому відображаються різні аспекти соціально-економічного розвитку суспільства, він є основним вимірником ефективності економічної політики держави. Бюджетний дефіцит має різні прояви, характеризується різними причинами, чинниками і наслідками. Розглядаючи наслідки його впливу на економічний розвиток країни, рівень соціального захисту населення та соціальну сферу, необхідно враховувати те, що вони можуть бути як негативними так і позитивними.

Дослідженню проблеми існування бюджетного дефіциту і подолання його наслідків в Україні присвячено праці багатьох відомих науковців таких як Л. Гордеєва, Л. Довгань, О. Барановський, С. Бойко, А. Машко, А. Максюта, С. Бойко, В. Опарін, В. Федосова, С. Юрій та інші. Вивчення питання подолання дефіциту бюджету, а конкретніше ним спричинених наслідків, є досить актуальним для України і потребує у постійного дослідження даної проблеми і пошуку шляхів її розв'язання.

Відповідно до Бюджетного кодексу України дефіцит бюджету – перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [1]. Отже, наявність бюджетного дефіциту свідчить про те, що у бюджеті планового року передбачені такі видатки держави, які не мають грошового забезпечення. Звичайно, таке

явище є негативним. Проте, це не свідчить про розбалансованість бюджету у цілому, так як у процесі складання і затвердження бюджету визначаються необхідні джерела фінансування дефіциту. За напрямками дефіцитного фінансування розрізняють активний і пасивний бюджетний дефіцит. У цілому різниця між цими видами дефіциту полягає у тому, що активний дефіцит дає змогу підштовхнути, активізувати подальший розвиток економіки і зростання капіталу, а пасивний – підкоряється законам інфляції [4]. За наявності в країні пасивного дефіциту кошти спрямовуються на покриття поточних видатків, а це, як відомо гальмує економічний розвиток.

Державний бюджет України в останні роки приймається з дефіцитом. Це спрямовано на збільшення бюджетних видатків порівняно із залученнями доходами. Причому, це явище у нашій державі не можна характеризувати як виважене.

В таблиці 1 здійснимо оцінку дефіциту державного бюджету за останні три роки, використовуючи офіційні статистичні дані Міністерства фінансів України [3].

Таблиця 1

Оцінка дефіциту державного бюджету України за 2018-2020 рр., млрд. грн.

Показники	2018	2019	2020	Відхилення %	
				2020 /2019	2020/ 2018
1	2	3	4	5	6
Доходи	928,1	998,3	1076,0	7,78	15,93
Видатки	985,9	1072,9	1288,0	20,05	30,64
Кредитування	1,5	3,4	5,1	50,00	240,00
Дефіцит (фактичний)	59,3	78,0	217,1	178,33	266,10

Джерело: звітні дані Міністерства фінансів України [3]

Згідно даних таблиці 1 бачимо, що протягом аналізованого періоду дефіцит державного бюджету зростає. Крім того, за останні роки в Україні спостерігалось стабільне збільшення як доходів, так і видатків державного бюджету. Було затверджено також програми зростання обсягів державного кредитування. У 2020 році доходи бюджету зросли на 7,78% відносно 2019 року та на 15,33% відносно 2018 року. Видатки зросли на 20,05% відносно рівня 2019 року та на 30,64% відносно рівня 2018 року. У 2020 році спостерігаємо стрімке зростання дефіциту державного бюджету до 217,1 млрд. грн., що на 178,33 % більше, ніж у 2019 році та на 266,1% більше, ніж у 2018 році.

Оцінюється дефіцит бюджету зазвичай у відсотках від ВВП. В бюджетній політиці більшість країн орієнтується на дефіцит не більше 3% від ВВП, хоча

через коронакризу європейські країни тимчасово призупинили це правило. В Україні у 2020 році він був на рівні 7,5% ВВП, а 2019 році – 2 % від ВВП [3]. Виходячи з цього, можемо стверджувати, що бюджетний дефіцит 2020 року є завеликим, а бюджет не є збалансований.

Відповідно до ст. 15 Бюджетного кодексу України, визначаються основні джерела фінансування бюджету, а саме: кошти від внутрішніх та зовнішніх запозичень; кошти від приватизації державного майна; повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу цінних паперів; вільний залишок бюджетних коштів. За даними Державної казначейської служби України запозичення в 2020 році становили 638 млрд. грн., зокрема зовнішні – 249,5 млрд. грн., від приватизації було отримано майже 2,25 млрд. грн. [2]. Отримані кошти спрямовувалися і на покриття бюджетного дефіциту.

Виникнення бюджетного дефіциту обумовлюється багатьма причинами, серед яких можна виділити такі, як неефективний бюджетний механізм, спад суспільного виробництва, який був визваний економічною кризою, збільшення видатків на охорону здоров'я у 2020 році в рамках реагування на пандемію COVID-19, значні витрати на оборону, зростання «тіньового» сектору економіки, тривала пауза в співпраці з МВФ.

Дефіцит бюджету може бути позитивним, якщо він спонукатиме до посилення бюджетної дисципліни, пошуку раціональних шляхів використання коштів бюджету, збільшення доходів бюджету в майбутньому. Негативні наслідки дефіциту проявляються у підвищенні ризиків економічного розвитку держави, посиленні інфляційних процесів, кризі державних фінансів та грошової системи, поглибленні диференціації у доходах громадян.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України зі змінами та доповн. Від 16.04.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi_bin/laws/.
2. Державна казначейська служба України. Звіт про виконання Державного бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2020/>.
4. Юрій С.І. Фінанси : підручник / За ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. – К. : Знання, 2008. С. 190-196.